

John Caird sätter upp *Stormen* på Dramaten i höst

– Min tolkning av *Stormen* är att Prospero är en stor teaterman, en regissör och att hans ö är en teater

Engelsmannen John Caird har en lång bana som teaterregissör, och han har satt upp ett mycket stort antal Shakespeare-pjäser. *Stormen* har han dock aldrig tagit sig an, förrän han nu sätter upp den på Dramaten. Han menar att pjäsen passar bra för teatern och den skådespelarensemble som finns där:

– Min tolkning av *Stormen* är att Prospero är en stor teaterman, en regissör och att hans ö är en teater. Jag vill gestalta Dramaten som en dekonstruerad teater – en som är raserad eller som bara finns i vårt minne. När jag presenterade den här idén för Dramatens chef Marie-Louise Ekman var hon mycket positiv till tanken på att finna en annorlunda dynamik för hela teatertrummet och bryta med konventionerna för hur en sådan här teater fungerar.

– Publiken kommer att sitta runtom spelplatsen på alla sidor. När Prospero ska berätta förhistorien för Miranda så sätter han henne bland åskådarna. Alla skådespelare som gör andra rollfigurer än de som finns på ön sitter i början bland publiken, och den inledande stormen blåser upp dem därifrån. Mot slutet går de tillbaka till sina gamla platser. Vi har en stege upp till kungliga logen, så att vi kan använda den som Prosperos grotta. Några gånger sätter sig Prospero bland åskådarna för att titta på vad som händer i pjäsen.

BESLUTET OM UPSÄTTNINGEN TOGS hösten 2009. Under sitt förarbete och under de inledande repetitionerna har John Caird funnit några mycket intressanta saker:

– Det känns som om Prospero på sätt och vis skriver pjäsen vartefter den utspelas! När Miranda frågar “varför dödade de oss inte?”, svarar han att det är en bra fråga – och så hittar han på en bra förklaring. På många ställen i pjäsen verkar Prospero också tappa bort sig och inte riktigt veta var han är i berättelsen. Han måste liksom samla ihop sig för att komma tillbaka in i den.

John Caird. Foto: Dramaten

– *Stormen* är en mycket sofistikerad konstruktion, fylld av bilder och metaforer. Den är en pjäs om hur det är att vara en dramatiker. Det finns starka indikationer på att Shakespeare skrev Prospero som ett slags självbiografisk figur; han låter honom tala om sin “konst”, sin “bok”, “magins hantverk”. Allt handlar om hur det är att vara konstnär: med Ariel som hans inspiration och Caliban som hans mörka sida.

JOHN CAIRD PEKAR PÅ ATT DET också finns ett starkt far-dotter-tema i *Stormen*:

– Det är ett intressant familjedrama. Vilken kontroll har en far över vem hans dotter ska gifta sig med? Kan man bestämma vilka ens barn har relationer med? Miranda känner inte bara skräck inför Caliban, utan också en hel del vemod. Men det innebär också en stor lättnad för henne när Ferdinand kommer, nu behöver hon inte oro sig över Caliban längre. Det här är ekon av ett tema som finns redan i *Romeo och Julia*, men framför allt i några andra sena Shakespearepjäser: *Pericles*, *En vintersaga* och *Cymbeline*. Det är pjäser om att para ihop, om att para ihop fel och om flickor som gått förlorade. Hur hittar en flicka den som är rätt

make för henne, hur undviker hon farorna med den som inte är rätt?

SEDAN 1960-TALET HAR DET VARIT relativt vanligt att tolka *Stormen* som en pjäs om kolonialismen. John Caird menar att det är en problematisk tolkning:

– Visst finns det inslag av det. Sätter man upp pjäsen i Sydafrika eller i Karibien måste det handla om det. Men om man väljer infallsvinkeln med Caliban som en förtryckt urinvånare, så måste man också hantera det faktum att han har velat våldta Miranda, att han är en lättledd idiot som mer än gärna super sig full.

– Samtidigt så är det intressant att Caliban, Trincolo och Stefano gör vad de gör utan att Prospero känner till det. Allt annat i pjäsen har han kontroll över, för han har skrivit det. Men detta är en alternativ pjäs, som kommer från ingenstans. De utgör ett hot, men det hotet går inte riktigt att ta på allvar, för de är så korkade och så inkompetenta.

JOHN CAIRD FRAMHÅLLER VILKEN LYX det är för en regissör att få arbeta på en teater som Dramaten.

– Här finns en storartad ensemble. De flesta som medverkar i *Stormen* har jag arbetat med förut, och även de som är nya för mig känner jag väl, för jag har kunnat se dem i många uppsättningar – när jag arbetar här ser jag allting. Vi har ingen motsvarighet till en sådan ensemble i Storbritannien. Dels för att våra främsta skådespelare inte vill binda sig: de har så många erbjudanden från film och tv. Dels för att våra anslag är så mycket lägre.

Intervju: Kent Hägglund

Under intervjun med John Caird fick jag veta att han i våras kom ut med en regihandbok, som han arbetat med i många år. Den heter *Theatre Craft - A Director's Practical Companion from A to Z*. Jag beställde den på nätet (160 kr + porto på Adlibris) och den visade sig vara en 797 sidor tjock uppslagsbok kring teaterregi. En, snabb genombläddring visar att den innehåller en härlig blandning av praktiska råd, förklarade facktermer och en hel del kulturhistoria. / KH

Stina Ekblad spelar Ariel på Dramaten

– Vad är den frihet som Ariel längtar efter? Vad är frihet överhuvudtaget?

Senast vi såg Stina Ekblad spela Shakespeare var 2009, då hon gjorde Fru Page i *Muntra fruarna i Windsor* i regi av John Caird. Hon har också spelat Gertud i *Hamlet*, Portia i *Köpmannen i Venedig*, Rosalind i *Som ni vill ha det* och Maria i *Trettondagsafton* för att nämna några. Nu medverkar hon för första gången i en uppsättning av *Stormen*, en pjäs som hon tycker är underbar.

– I pjäsen finns olika nivåer, både den komiska och den existentiella. Man ska heller inte skämmas för att ta fram det romantiska, det sagoaktiga, det barnsliga. Och smärtan och sorgen över att livet ska ta slut, som ligger som en grundklang i hela berättelsen, avskedet från allting: “We are such stuff that dreams are made on, and our little life is rounded with a sleep.”¹

ARIEL BESKRIVS SOM EN LUFTANDE, något som Stina Ekblad tycker gör rollen speciell, eftersom ingen egentligen vet vad en luftande är.

– Det kan vara precis vad som helst. Det enda jag med säkerhet vet är att denna luftande måste vara mänsklig. För om man försöker gestalta något som *inte* är det, blir det bara konstigt. Man måste hitta en mänsklig förankring i allt man gör, något som är igenkännbart och begripligt. Sådant finns också i den här gestalten, även om den skildras som en luftande. Prospero säger till Ariel: “Du som bara är luft!” Och det kan kännas chockerande att höra om sin rollgestalt. Man är ingenting, bara en projektion.

STINA EKBLAD SÖKER OCKSÅ SVARET på vem Ariel är i hur historien berättas, och i hur medspelarna gestaltar sina roller.

– Jag hämtar inspiration från medspelare till hur Ariel tänker; hennes tempo, hennes rörelser, hennes blickar. Framför allt tittar jag på hur Örjan (Ramberg) arbetar och hur han blir som Prospero, för jag känner att Ariel är en viktig del av honom.

Stina Ekblad. Foto: Roland Heiel

NÄR DET GÄLLER ARIELS RELATION till Prospero tycker Stina Ekblad att den är som ett gammalt äktenskap, men hon menar att sådant inte får spelas för tydligt, för att det då blir platt, men att det ändå finns ett sådant element:

– “Jag vill bli fri! Du måste släppa mig! Jag vill härifrån!” De känner varandra så väl, de tycker om varandra, men de orkar ändå inte med varann. Ariel säger till exempel: “Älskar du mig då?” Man kan också se det som att Ariel är en del av Prospero, en igångsättare, en som ger inspiration, energi och skaparkraft. Också det kan man koppla till det gamla äktenskapet, där man inte kan leva utan varandra, där man sätter igång varandra, kompletterar varandra på olika plan. Jag tycker det är bra att tänka så, för att göra det mer konkret. För när man tänker på att man ska vara en luftande, så är det lätt att framför sig se en klichébild: en ung, späd, ljuvlig, ävlik människa som svävar omkring, men en sådan bild är ganska ointressant.

JU MER STINA EKBLAD ARBETAR med en Shakespeareroll, desto mer tycker hon att det öppnar sig, lager på lager, hemlighet efter hemlighet avtäckts, att det är bottenlöst och vansinnigt intressant. Hon drar gärna personliga paralleller till olika de roller hon spelar:

– Det måste man göra, man involverar sin personlighet fullständigt i det man håller på med, annars blir det bara något man visar, och inte något man är. Man måste hämta ur sitt eget hela tiden. Och som alltid så väcker Shakespeare många filosofiska och existentiella frågor kring människan, och det är också därför det är så berikande att arbeta med Shakespeares texter. Man måste hela tiden brottas med olika frågor om livet.

STORMEN HANDLAR FÖR STINA EKBLAD också om teaterns väsen, om gestaltandet, om skapandet, om fantasin.

– Ariel är jag, och jag är en mogen skådespelerska som har spelat i många år, precis som Prospero. Vi kan känna en trötthet, något som vi också ska ta till vara: “Måste jag hitta på någonting igen? Måste jag vara en havsnymf?” Ariels drivkraft från början är ju att bli fri, för det har Prospero lovat. “Ja du ska bli fri men först måste du göra det ena och andra.” Prospero kastar ut Ariel i en massa uppgifter hela tiden. Och Ariel vill inte, hon orkar inte riktigt längre.

STINA EKBLAD FUNDERAR KRING Ariels dröm om att vara fri, och att hon inte vet inte hur friheten ser ut, när hon blir fri från den bundna berättelsen och från Prospero.

– Ja, vart tar Ariel vägen när Prospero har släppt henne? Söker hon sig en ny människa att fylla med skapande energi, eller blir Ariel själv människa? Jag tänker på sådant nu, och har inga riktiga svar, och vet inte om jag kommer att få det heller, men det väcker sådana frågor. Vad är den frihet som Ariel längtar efter? Vad är frihet överhuvudtaget? Är inte friheten i själva verket en chimär, en utopi, någonting som är ännu mer bindande än att vara bunden av någonting?

Intervju: Roland Heiel

¹ Vi är det stoff som drömmar görs av, och vårt lilla liv, det omges av en sömn.

Örjan Ramberg spelar Prospero på Dramaten

– Prospero är en kille som glider omkring på en räkmacka

Örjan Ramberg spelar Prospero i Stormen på Dramaten i höst. Han har gjort en hel del Shakespeare förut, bland annat Tyrrel i Rickard III, Mercurio och Apotekaren i Romeo och Julia, Petruccio i Så tuktas en argbigga, Teseus och Oberon i En midsommarnattsdröm, Malvolio i Trettondagsafton, Macduff i Macbeth och Claudius i Hamlet. Han tycker att så stora roller som Prospero och Hamlet innehåller oändligt mycket, att de är mycket större än man tror, att de är väldigt rika.

– Det går inte att säga att Prospero är så eller så. Hos honom finns mycket av både tragik och komik, av vardagligt varande. Det är svårt att ringa in en sådan roll. Det har ju gjorts försök. Jan Kott¹ skrev en bok där han hade bestämda uppfattningar om rollfigurer, och han menade att Shakespeare hade använt Leonardo da Vinci som förebild till Prospero, och det må ju vara hur som helst med det.

ÖRJAN RAMBERG MENAR ATT Prospero är en man med stort rättspatos, men att han samtidigt är en ganska liten man, eftersom han uppträder på samma sätt mot sin slav Caliban som han själv har blivit behandlad.

– Hans bror har tagit hela Milano från honom, men Prospero har lagt sig till med hela ön som var Calibans från början. Han lever inte heller upp till det ideal han pratar om när han talar med sin dotter i början av pjäsen, när han beskriver hela sin livssituation, hur han har tvingats leva med sin falske bror och sedan kom till en öde ö, som inte är öde. Där bor Caliban och Ariel, som Prospero faktiskt förtrycker. Han gör också lite för stor sak av Caliban, som ju inte alls har tänkt sig att göra något uppror mot Prospero förrän han blir på fyllan med Trincolo och Stefano.

ÖRJAN RAMBERG TYCKER ATT Prospero känns som en ambivalent herre, att har många olika sidor som talar mot varandra. Och även om han får ihop allt på slutet, så ska han först straffa de fina herrarna från Milano.

Örjan Ramberg. Foto: Roland Heiel

– Men han blir också ibland väldigt rörd, som när han får veta att Gonzalo, en av herrarna, grät. Och han vill inte alls hämnas om de är ångerfulla, och ber till och med Ariel att hon ska släppa dem lösa. Samma sak vid Ferdinands och Mirandas första möte. Hon säger vilken vacker man han är, och han märker att hon är intresserad av honom. Prospero agerar åter på ett märkligt sätt. Han vill pröva Ferdinand, låsa in honom, fjättra honom till hals och fötter. När Miranda vill göra sin röst hörd säger Prospero att hon inte ska ta förrädarens parti. När hon ändå gör det säger han "jag kanske avskyr dig" och "håll tyst, du tror att han är makalös, men du har bara sett honom och Caliban". Och visst, det finns inget som säger att en förälder ska älska sitt barn i alla väder. Och tvärtom älskar barn inte alltid sina föräldrar. Men varför skulle Shakespeare skriva så om det inte fanns en sådan tanke?

– Så kommer den långa monologen, som har setts som Shakespeares avsked, där Prospero lägger ner sin stav och sin konst. Där känns det som att Prospero har kommit fram till en förlikning med sig själv. Han säger också lite tidigare: "Förlåt mig, min gamla hjärna är förvirrad". Han har kommit fram till att det inte är värt att utkräva någon hämnd.

ÖRJAN RAMBERG TYCKER ATT epilogen faller lite utanför rollen, att man skulle kunna slopa den, att det

är något som Shakespeare har lagt till. Han menar att monologen där han lämnar sin konst är mer Prospero, att det är ett klimax man möter i pjäsen. Men slutorden då: "Nåd vill ni ju själva ha. Får jag gå nu? Svaret ja!"

– Det har han faktiskt redan sagt på ett annat ställe. Men visst är det bra sagt. Hela vårt liv ägnar vi faktiskt åt detta, utan att vi tänker på det varje dag. Det handlar ju om att bli förlåten, att bli rättfärdigad, ha en känsla av att man har förklarat sig. Tyvärr är vi ju döda när folk håller sådana griftetal. Men Prospero säger inte någon gång i pjäsen att han själv har gjort någon dumhet. Det enda han ber om ursäkt för är att han känner sig förvirrad. Annars är allt han har gjort tydligen väldigt bra.

Man förstår också, menar Örjan Ramberg, att Prospero inte gjorde så mycket i Milano utan att han bara ville ägna sig åt de höga konsterna.

– Det var därför han lät sin bror styra för att han själv skulle kunna sitta och läsa tjocka böcker. Och så vill vi väl inte ha våra statsmän. Gonzalo visste att Prospero älskade böcker, så när han blev förvisad skickade Gonzalo med böcker ur Prosperos egen samling. "För mig mer värda än hela hertigdömet", säger Prospero. Han sätter alltså större värde på några böcker än på hela Milano. Då är det väl relevant att ställa frågan: "Är han så mycket att ha som statschef eller som hertig om han inte intresserar sig mer?" Prospero är en kille som glider omkring på en räkmacka (som man säger i Göteborg). Det är klart att det inte är roligt att bli satt på någon gammal båt och skickad rakt ut i vattnet med sin lilla dotter, men han var nog inte så mycket att hänga i granen när han var hertig. Han är inte enbart en god människa menar jag. Han har väldigt mycket negativa sidor också. Och det gör ju honom desto intressantare att spela.

Intervju: Roland Heiel

¹ Shakespeare – vår samtida (1965)

Sofia Pekkari spelar Miranda på Dramaten

–Hon känner det hon känner och hon kommer att gå dit hon vill

Hon spelade Ofelia i *Hamlet* på Angeredsteatern 2003 och Ann Page i *Muntra fruarna i Windsor* förra året på Dramaten. Nu gör hon Miranda i *Stormen* i John Cairds regi. Miranda är i 15-årsåldern, och Sofia Pekkari har spelat 15-åringar på Dramaten förut. Hon tycker det verkar som att det finns fler sådana roller för tjejer än för killar, och hon funderar på om det beror på hur pjäserna är skrivna, och om det är så många unga flickor som ska giftas bort och bråkas om i teaterhistorien. Men hon ser fram emot att i vår göra Julia i *Romeo och Julia* på Dramaten, också det i regi av John Caird.

Sofia Pekkari. Foto: Roland Heiel

SOFIA PEKKARI TYCKER ATT DET ÄR intressantare att fundera över vilka specifika förutsättningar Miranda har mer än över hennes ålder.

– Hon har levt isolerad, och bara träffat sin pappa och Caliban. Hon har väldigt vaga minnen från förr i tiden, minnen som hon bygger upp som stora drömmar. Jag tror också att hon är ganska påläst. Prospero säger att han har lärt henne saker, han fick med sig böcker från sitt bibliotek. Sådant tycker jag är lite roligt att tänka sig, att hon *kan* väldigt mycket, att hon är skolad. Hon känns ren och oskuldsfull, kanske naiv, men på ett starkt sätt, så där som när man tänker på att det finns en styrka i ett barns eller ungdoms klara ögon.

– När man ska spela en ung tjej kan man behöva försöka få in litet genusperspektiv, men i det här fallet tror jag man kan lita på Mirandas mänskliga pondus, trots lite halvkul repliker som ”jag gifter mig bara med dig om du fortfarande är oskuld”. Miranda har ju antagligen inte så mycket erfarenhet, men jag tror det finns en styrka i hennes naivitet. I hennes fall tror jag inte det behöver vara så patriarkalt tyngt. Det kan finnas en styrka i hennes renhet. Men jag är lite vaksam, för man vill inte vara ännu en liten tjej, en liten oskuld där pappan och Ferdinand bestämmer vem man ska gifta sig med. ”Ni får inte ligga med varandra,” säger pappan. Och då kan man ju tycka: ”Skit i det, du! Hon får väl ligga med vem

hon vill!” Men på ett sätt behöver man inte vara så rädd för det där. Jag tror att man kan lita på Miranda, hon kommer att ta sig dit hon vill på ett ’urmänniskovis’. Jag litar på henne som den oskuld hon är. Hon känner det hon känner och hon kommer att gå dit hon vill. Jag tror på henne.

NÄR DET GÄLLER PROSPERO SÅ SER Sofia Pekkari honom som en fin och varm pappa, om än lite virrig.

– Det är han som vill att Ferdinand och Miranda ska träffas. Det är han som styr upp hela skeppsbrottet. När sedan Ferdinand kommer, tycker Prospero att det går för lätt, det går för fort, de är helt besatta av varann efter två sekunder. Så han börjar testa Ferdinand och är ganska hård. Han blir förvånad när Ferdinand visar sig vara en gentleman, och blir övertygad om att han har de renaste känslorna för Miranda. Och då kan han nästan inte ta det, utan säger ja ja ja, vad bra. Håll ditt löfte, säger han och blir lite disträ, så som det kan vara med pappor som ska se sina döttrar växa upp. Jag vet inte själv hur det är, men det är säkert märkligt och smärtsamt för alla föräldrar.

– Det känns som att vi tar till vara relationen som finns mellan Miranda och Caliban. Prospero har en replik där han säger: ”Jag lät dig bo här hos mig tills du ville våldta mitt barn.” Och Caliban svarar: ”Ja, om du hade låtit det ske, så hade jag fyllt vår ö

med calibaner.” Så nånting har ju hänt där. Miranda och Caliban har en liten uppgörelse precis innan Ferdinand kommer till ön. Hon är ju 15 år så att *några* slags känslor har väl börjat pocka på, utan att hon kanske vet vad det är, och då finns ju bara Caliban där. Hon har säkert känt och mixtrat med tankar och känslor kring honom. Han påverkar henne och det kan hon inte dölja, men samtidigt känns det nog inte riktigt rätt. Sedan kommer Ferdinand som en uppenbarelse för henne. ”Så ska kärlek vara!” tror jag hon tänker. Det har hon läst om i böckerna. Och det förklarar också varför det går så fort och varför hon blir så kär. Det är något ljuvt och rent (jag säger rent om allting nu) över Ferdinand jämfört med Caliban som är fylld med massa komplexa känslor. Ferdinand kommer och tror han precis förlorat sin pappa, han är helt öppen i sin sorg, och så möts han och Miranda mitt i en slags psykos, som kan förklara varför de blir kära så fort.

– Jag tycker det är kul att hävda att Miranda har blandade känslor i förhållande till Caliban, att det finns något lockande, men det som lockar kan vara själva känslan och inte han. Så kommer det någon som hon faktiskt kan applicera de där känslorna på och tro på, nämligen Ferdinand.

SOFIA PEKKARI MENAR ATT DET INTE bara är Caliban som är farlig, utan att Miranda också upptäcker farliga känslor hos sig själv.

– Hon börjar upptäcka sin styrka, sin vilja att ha någon. Det är säkert nya känslor, kanske en ny kraft inom henne, när Caliban på nåt sätt påverkar henne. Men lika mycket som det kan vara han som väcker det – han är en möjlig pusselbit – så kan det vara något hon har inom sig. Hon blir besviken på sig själv för att hon blev påverkad av Caliban, för det känns ändå inte rätt. Och visst kan man bli påverkad fast man inte gillar det, och egentligen inte tror på det.

Intervju: Roland Heiel